

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
ZAGREB, VELJAČA 1957. GODIŠTE V.

GLAVNI ZAKLJUČCI PRAVOPISNE KOMISIJE

Ljudevit Jonke

Poslije beogradskog sastanka Pravopisne komisije, o kojem su naši čitaoci obaviješteni u drugom broju »Jezika« ovoga godišta, Pravopisna je komisija obavijestila javnost, da je završila glavni posao na sastavljanju pravopisnih pravila. Pritom je naglasila, da se u svom radu držala ovih principa: prvo, da izradi pravopis, koji će jednako vrijediti na čitavom području hrvatskosrpskog jezika; drugo, da se u tom pravopisu primjenjuju osnovna načela fonetskog pravopisa na osnovi štokavskog dijalekta, kako su ih zasnovali osnivači našeg zajedničkog književnog jezika Vuk Karadžić i Ljudevit Gaj; treće, da se nađu jedinstvena rješenja za sve dosadašnje sporne slučajeve, što je Komisiji u većini slučajeva i pošlo za rukom, ali u izuzetnim pojedinačnim slučajevima, kao i u drugim pravopisima svijeta, ostavljeno je dvojno pisanje, koje ne dijeli naš jezični teritorij na dva dijela, već dopušta svakome na čitavom srpskohrvatskom jezičnom području, da upotrebljava varijantu, koju hoće.

Kao što je čitaocima »Jezika« poznato, beogradski sastanak u mjesecu prosincu g. 1956. bio je osmi sastanak Pravopisne komisije. Prvi je sastanak održan u Novom Sadu 25. i 26. travnja 1955., drugi u Novom Sadu 30. svibnja do 1. lipnja 1955., treći u Zagrebu od 17. do 22. listopada 1955., četvrti u Beogradu od 19. do 24. prosinca 1955., peti u Sarajevu od 19. do 24. ožujka 1956., šesti u Beogradu od 23. do 28. svibnja 1956., sedmi u Novom Sadu od 22. do 27. listopada 1956. i osmi u Beogradu od 17. do 22. prosinca 1956. O dnevnom redu tih sastanaka pisano je u 5. broju III. godišta »Jezika«, u 2., 3. i 5. broju IV. godišta »Jezika« i u 1. i 2. broju V. godišta, ali o zaključcima Pravopisne komisije nije se pisalo, jer je Komisija izrazila želju, da se o njima ne piše, dok se ne izrade pravopisna pravila u cjelini.

Kako je to sad već najvećim dijelom izvršeno te kako za deveti sastanak Pravopisne komisije u Zagrebu u mjesecu ožujku 1957. preostaju uglavnom pitanja pravopisnog rječnika, želim u ovom članku prikazati ukratko zaključke Pravopisne komisije idući redom, kojim su oni donošeni. Pritom ću uvijek navesti, koliko se koji zaključak Pravopisne komisije razlikuje od dosadašnjeg propisa po Boranićevu ili Belićevu Pravopisu.

Pri *rastavljanju riječi* na kraju retka usvojeno je načelo, koje je već primijenjeno u mnogim evropskim jezicima. Mislim pritom na slučajeve, gdje treba rastavljati dva, tri ili četiri suglasnika, na pr. u riječima *sedlo, sestra, društven, zamka, borba, bratstvo, sredstvo*. Za takve je slučajeve usvojeno pravilo, da se u novi redak prenose suglasnici, koji se sa samoglasnikom iza sebe dadu lako izgovoriti. Rastavlja se dakle i *se-dlo* i *sed-lo* prema slobodnom prostoru, *se-stra, ses-tra* i *sest-ra, dru-štven, druš-tven* i *društ-ven*, ali samo *zam-ka, bor-ba, brat-stvo, sred-stvo*, jer bi grupe *mk, rb, tstvo, dstvo* bile preteške za izgovor na početku drugog dijela riječi. Tako se uklanjamo dosadašnjim kompliciranim pravilima, protiv kojih su ustajali i mnogi suradnici »Jezika«. Druga pravila ostaju bez promjene, pa će se i dalje rastavljati *bo-rac, ja-ukati, raz-vući, ra-zum*. Tude riječi rastavljaju se po glasovima, a ne po slovima: *Burck-hardt*, a ne *Burc-khardt, Deutsch-land*, a ne *Deut-schland* i sl.

Za *pisanje suglasnika h* prihvaćen je načelni zaključak, da u književnom jeziku treba pisati i izgovarati suglasnik *h*, gdje mu je po postanku mjesto, dakle: *hrast, snaha, Hrvatska, puhati, mahati* i sl. Ali kako se na mjestu glasa *h* često razvio suglasnik *v* ili *j*, pa je takav lik riječi prodro u književni jezik nekih krajeva, taj je načelni zaključak modificiran ovako: 1. riječi, koje su se na većem dijelu hrvatskosrpskog jezičnog područja proširile samo u jednom obliku sa *h* ili sa *v* ili sa *j*, tako će se i pisati, na pr. *zadah, smijeh, čoha, kruh, streha, kuhinja, ruho, buzdovan, marva, zijevari, proja, aždaja, promaja* i sl.; 2. riječi, u kojima je naporedna upotreba sa *h*, *j* i *v*, pisat će se dvojako, ali s preporukom za *h*, dakle *uho*, ali i *uvo, muha*, ali i *muva, duhan*, ali i *duvan, protuha*, ali i *protuva*; u pravopisnom rječniku likovi sa *h* bit će navedeni na prvom mjestu; i 3. riječi, u kojima se mjesto *h* u književnom jeziku nekih krajeva upotrebljavaju isključivo suglasnici *v* ili *j*, pisat će se na oba načina, odnosno na način, koji je u običaju u nekom kraju, dakle *suh* i *suv, gluh* i *gluv, kuhati* i *kuvati, kuhar* i *kuvar* i sl. To je dakle jedno od dvojnih rješenja, po kojem je svakom piscu moguće, da piše ili samo *kuhinja, ruho, uho, muha, suh, kuhati, buzdovan, aždaja* ili samo *kuhinja, ruho, uvo, muva, suv, kuvati, buzdovan, aždaja* prema vlastitom izboru, odnosno prema književnoj praksi svoga kraja. U tom je rješenju provedena kontaminacija dosadašnjih Boranićevih i Belićevih pravopisnih pravila.

Za asimilaciju suglasnika po zvučnosti i po govornom organu postojale su dosad znatne razlike po Boranićevu i Belićevu Pravopisu. Pravopisna komisija ovdje predlaže jedinstveno rješenje za čitavo područje hrvatskoga ili srpskoga jezika. Tako se u asimilaciji po zvučnosti pored dosadašnjeg jedinstvenog načina *vrabac, vrapca* predlaže i jedinstveno pisanje *odsjek, predsjednik, odšetati, podšiti*, t. j. *d* se ispred *s* i *š* ne mijenja u *t*, ali se mijenja ispred drugih bezvučnih suglasnika, na pr. *natcestar, potčinovnik, otčušnuti*. Slično je i s glasom *d* ispred *s*, pa se ondje, gdje se dosad pisalo *voćstvo*, napušta dosadašnje pisanje i prelazi na *vodstvo*. Dopuštaju se i dvostruki suglasnici u slučajevima, kao što su *poddijalekat, nuzzarada*. Ne će biti promjena po zvučnosti ni u nekim stručnim složenim riječima latinskog podrijetla, pa će se pisati *adhezija, transgresija, jurisdikcija, subpolaran*. Ne će biti promjena po zvučnosti ni u vlastitim imenima turskoga, odnosno arapskog podrijetla, kao što su *Edhem, Subhija, Midhat* i sl. U prvom slučaju pošlo se za Karadžićevim primjerom, a u ostalima za dosadašnjom pravopisnom praksom. Za asimilaciju glasa *n* ispred glasova *b* i *p* usvojeno je pravilo, da *n* prelazi u *m* ispred *b* i *p* u jedinstvenim riječima, a u složenicama ne, dakle: *himba, stambeni, prehrambeni, zelembać*, ali *jedanput, crvenperka, stranputica, Osmanpašić, vanpartijski, vanbračni* i sl.

Gdje se govori *tko, netko, svatko, nitko*, tako će se i pisati, ali prema izgovoru bez suglasnika *t* moći će se pisati i *ko, neko, svako, niko*. Tako će se pisati i *nuždan i nužan*, ali samo *kadšto* i *budšto*, samo *pokućstvo* i *mogućstvo*, a ne *kašto* i *pokućtvo*. Nasuprot tome samo *mladički, nikšićki, pečki*, a ne *mladićski, nikšićski, pećski*. I tu su odlučile tradicije.

U pisanju glasa *j* nema većih promjena prema dosadašnjem pisanju. Tako će se i dalje pisati *radionica, biblioteka, pijuk, trijumf, seiz, kaiš, prianjati* kao i dosad, ali pridjevi od riječi *Azija, armija, historija, lutrija, teritorij* i sl. pisat će se samo *azijski, armijski, historijski* (i *istorijski*), *lutrijski, teritorijski*, da bi veza s imenicom došla do jačeg izražaja. Napušta se dakle drugi dosadašnji način pisanja: *aziski, armiski, (h)istoriski, lutriski, teritoriski*. Ali zbog proširenosti i u govoru i u pismu pisat će se dvojako *dječji* i *dječiji, vučji* i *vučiji*, gdje se tako govori, premda su u književnom jeziku običniji neprošireni oblici *dječji* i *vučji*. Tu će pisac moći da odabere i prema praksi i prema potrebi.

Pravila *ijekavskoga govora* ostaju u načelu jednaka kao i dosad. Za neke riječi, koje se govore dvojako, uzet je samo jedan izgovor kao književni. Poznato je, da se u nekim ijekavskim govorima izgovara *povijest, svijestan, naslijede, svijetlo, vijekovi, griješka, riječca*, a u nekima *повјест, свјестан, насљједє, свјетло, вјекови, грѣшка, рјѣчца*, pa se tako dvostruko i pisalo. Pravopisna komisija odlučila se samo za likove *povijest, vijekovi, riječca, svjestan, svjetlo, vjekovi, greška* oslanjajući se pritom na proširenost u narodnim ijekavskim govorima. U nekim slučajevima Komisija je dopu-

stila dvostrukost, pa su pored pravilnih ijekavskih likova *utjecati, utjecaj, stjecati, stjecanje* i *stjecaj* dopušteni i sekundarni likovi *uticati, uticaj, sticati, sticanje* i *sticaj*. I u genitivu množine nekih imenica, kojima se osnovni slog kadšto skraćuje, a kadšto ostaje i dug, ostavljeno je dvojno pisanje. Tako su od imenice *pripovijetka, popijevka, dvocijevka, kolijevka, lijeska* i sl. genitivi množine *pripovijedaka* i *pripovjedaka, popijevaka* i *popjevaka, dvocijevaka* i *dvocjevaka, kolijevaka* i *koljevaka, lijesaka* i *ljesaka*. No najznačajnija je dvojnost u pisanju predmetka *pre-* i *pred-* u riječima *prijenos, prijevoz, prijepis, prijelaz, prijedlog* i sl., koje se po prijedlogu Pravopisne komisije mogu pisati i s refleksom *-ije-* kao dosad u Hrvatskoj i s refleksom *-e-* kao dosad u Bosni i Hercegovini s opravdanjem, da su se ti drugi likovi (*prenos, prevoz, prepis, prelaz, predlog*) razvili samostalno na ijekavskom području pod utjecajem glagola *prenositi, prevoziti, prepisati, prelaziti, predložiti*. No to ne vrijedi jednako za sve riječi s predmetkom *pre-* i *pred-*. U nekih naime imenica nisu se u narodu ni razvili ekavski refleksi, pa se oni i ne unose u književni jezik. Stoga je pravilno samo *prijeboj, prijedor, prijevez, prijevjes, prijevor, prijevornica, prijegon, prijeklad, prijeklet, prijekor, prijekrst, prijekpek, prijemet* (vino), *prijerov, prijesan, prijesad, prijesjek* (sanduk za žito), *prijesto, prijestolje, prijestupni, prijetop, priječnik* (poprečna letva). Običniji su i likovi *prijevoj, prijeglas, prijevod, prijedlog* kao gramatički termini, no dopušta se i *prevoj, preglas, prevod* i *predlog*. Dvojni su likovi s podjednakom upotrebom *prijenos, prijevoz, prijelaz, prijepis, prijevara, prijelom, prijeći* — *prijedem, prijegor* i *prenos, prevoz, prelaz, prepis, prevara, prelom, preći* — *predem, pregor*. Dvojni su likovi i *pregled* i *prijegled, prezir* i *prijezir*. Ono, što je napisano na prvom mjestu, više odgovara dosadašnjoj praksi. Pravilno je i *ogrev* i *ogrjev*, a riječi *razrjeđivanje* i *razrjeđivati*, koje su izvedene od glagola *razrijediti*, razlikuju se od *razređivanja* i *razređivati*, koje su izvedene od glagola *razrediti*. U glagola *protivrječiti, protivurječiti* i *proturječiti* uzet je kao književni akcent spori na posljednjem slogu predmetka, pa je stoga refleks jata u osnovnom slogu kratak. Sve će to biti precizirano u pravopisnom rječniku.

Palatalizaciji, t. j. promjeni suglasnika *k, g, h* pred samoglasnicima *e* i *i*, posvećeno je više pažnje nego u dosadašnjim pravopisima. Tu nema nekih osobitih novosti, no rješenja se uvijek donose u skladu s tendencijom jezičnog razvitka i bez ikakve dogmatičnosti. Tako je na pr. za imenicu *Srbijanka, Podunavka, guska* u pravom značenju riječi predviđen oblik dativa i lokativa jednine *Srbijanki, Podunavki, gusci*, a u prenesenom značenju, t. j. onda, kad su to nazivi za časopise, epske spjevove ili kod *guske* za glupu ženu, *Srbijanci, Podunavci, guski*, sve zasnovano na govornoj praksi. Na primjer: *Ja sam toj guski rekao sve!*

S mnogo su primjera prikazane i razlike u izgovoru i pisanju glasova *č* i *ć*, *dž* i *đ*. Tu dakako ne može biti nekih osobitih novosti, ali ipak oblik

plješćem od glagola *pljeskati* priznaje se sada kao književni pored redovnoga *pljeskam*. U genitivu množine od imenice *svjedodžba, narudžba* za država se *dž* u liku *svjedodžaba, narudžaba* i zabacuje se stariji lik *svjedočaba, naručaba*. (Isto je tako i od imenice *primjedba* genitiv množine *primjedaba, a ne primjetaba*.) Preporučuju se i oblici *opći, općina, uopće, svećenik*, jer stoje prema glasovnim zakonima hrvatskosrpskoga jezika, dok su likovi *opšti, opština, uopšte, sveštenik* preuzeti iz crkvenoslavenskog jezika, pa prema tome nisu u duhu hrvatskosrpskoga jezika.

Kao i u asimilaciji suglasnika, tako je i u *pisanju velikih i malih slova* bila uočljiva razlika između Boranićeva i Belićeva Pravopisa. I tu je Pravopisnoj komisiji pošlo za rukom da nađe jedinstveno rješenje, koje se ipak ne razlikuje mnogo od dosadašnjih navika. Dosad su se na dvostruk način pisala sastavljena imena sela, gradova i drugih geografskih pojmova, a sada se propisuje, da se u vlastitim imenima sela, gradova, zemalja, država i nebeskih tijela svaka riječ osim prijedloga i veznika piše velikim slovom, a u ostalim geografskim i administrativnim nazivima pisat će se velikim slovom samo prva riječ i ona riječ u složenom nazivu, koja je sama po sebi vlastito ime. Tako će se dakle pisati *Babina Greda, Dugo Selo, Stubičke Toplice, Slavonski Brod, Novi Sad, Narodna Republika Hrvatska, Crna Gora* (republika), *Brod na Kupi, Bosna i Hercegovina, Federativna Narodna Republika Jugoslavija, Veliki Medvjed, Kumovska Slama*, ali *Jadransko more, Balkanski poluotok, Kosovo polje, Crna gora* (planina), *Dilj-gora, Hrvatsko zagorje, Crnogorsko primorje, Uški kanal*. U sastavljenim imenima *Velika Morava, Bijeli Drim* i sl. ipak se drugi dio piše velikim slovom, premda je to rijeka, jer je drugi dio sam po sebi vlastito ime. Po tom rješenju uklonjene su Boranićeve dvostrukosti *Babina Greda* i *Dugo selo* i Belićevo obilje velikih slova: *Jadransko More, Balkanski Poluotok*. Težnja za rjeđom upotrebom velikih slova došla je do izražaja i u odluci Pravopisne komisije, da se administrativni nazivi pišu redovno malim slovom, a prvim se velikim početnim slovom pišu samo onda, kad se misli na ustanovu, na pr. *U zagrebačkom kotaru slabo uspijeva vinova loza*, ali *Otišao sam u Zagrebački kotar*. Ista je težnja došla do izražaja u odluci, da se i nazivi pokreta, historijskih događaja i ratova pišu malim početnim slovom, na pr. *gorjanska bitka, sedmogodišnji rat* i sl., no dopušta se radi isticanja osobito važnih događaja, pokreta i ratova i pisanje prvim velikim početnim slovom, na pr. *Narodnooslobodilačka borba, Ilirski pokret, Prvi srpski ustanak, Seljačka buna, Francuska revolucija, Oktobarska revolucija* i sl.

Za *pisanje složenih riječi* usvojeno je načelo umjerenosti, po kojem ne treba ići predaleko u sastavljenom pisanju složenih sintaktičkih izraza. Ako je neki sintaktički izraz postao prava složenica, onda se on i piše sastavljeno, na pr. *glavobolja, ispičutura, Budimpešta, doduše, naglas, napamet, navrijeme, nagoninu, otprilike, štoviše*, no ako je on samo poluslo-

ženica, tada se spaja crticom, na pr. *spomen-ploča, kremen-kamen, radio-stanica, general-major, ČengiĆ-aga, Broz-Ivekovićev Rječnik hrvatskoga jezika*, ali ako nije ni polusloženica, tada se piše rastavljeno, na pr. *pred zoru, pod jesen, pod starost, s mukom, u stvari, i te kako, i te kakav, gdje mu drago, tako reći, anatema te bilo!* i sl. Upravo u ovoj trećoj skupini pojavila se u posljednje vrijeme težnja za sastavljenim pisanjem, pa su pojedini pravopisi propisivali pisanje *predzoru, predjesen, potstarost, smukom, ustvari, itekako, gdjemudrago, takoreći*, a pisci su onda pisali i *anatematebilo!* Komisija je takvu težnju odbacila kao nepotrebnu i nezdravu. Složenice *dva-tri, pet-šest* (ljudi), *riječ-dviije, nedjelju-dviije* pišu se s crticom, *šestogodišnji* razlikuje se od *šeststogodišnji* (6-godišnji od 600-godišnji), redni brojevi pišu se odvojeno: *sto pedeset treći*. Veznik *mada* pisat će se sastavljeno kao i *premda*. Negacija *ne* pisat će se uz glagolske oblike odvojeno: *ne pišem, ne govoreći* s izuzetkom participa pasivnoga: *nebiran, neispisan, neposijan*. Zajedno će se pisati negacija *ne* s glagolskim oblikom samo onda, kad se s njim stopila tako, da se glasovno izmijenila glagolska osnova, na pr. *nemoj* (od *ne mozi*), *nemam* (od *ne imam*), *neću* (od *ne hoću*), kao i onda, kad se negacija srasla s glagolskom osnovom i dala joj novo značenje, na pr. *nenavidjeti, nestati, nedostati, nestajati, nedostajati, prenemoći se, prenemagati se, iznemoći, iznevjeriti, onesposobiti, zanemariti* i sl.

Kako pri *prijelazu glasa l na kraju riječi i na kraju sloga u o* ima prilično dvostrukosti i po Boranićevu i po Belićevu Pravopisu, bilo je potrebno potanje razmotriti i to pitanje. Tu su u prvom redu dvostrukosti u imenicâ *sô* i *sol*, *vô* i *vol*, *stô* i *stol*, *dô* i *dol*, *sokô* i *sokol*, *dio* i *dijel*, *odio* i *odjel*, *selce* i *seoce*. Pravopisna je komisija uzela u obzir književnu rasprostranjenost obiju varijanata, pa je i te dvostrukosti ocijenila kao potrebne i dopuštene. Slično je i s pridjevima *cio* i *cijel*, *čio* i *čil*, *obal* i *obao*, *topal* i *topao*, *seoski* i *selski*. No u imenicâ *žetelac, žeteoca, rukovodilac, rukovodioca* i sl., koje imaju genitiv množine *žetelaca, rukovodilaca*, nije se mogao dopustiti pogrešni nominativ jednine *žeteoc, rukovodioc*, premda se on proširio u administrativnom jeziku, gdje se ne pazi dovoljno na jezičnu pravilnost.

Pisanje stranih imena, ličnih i geografskih, po Boranićevu Pravopisu dosada je bilo izvorno (*Shakespeare, Goethe, Molière, New York*), a po Belićevu Pravopisu prema izgovoru (*Šekspir, Gete, Molijer, Njujork*). Pravopisna komisija predlaže odsada izvorno pisanje za tekstove latinicom u naučnim djelima, udžbenicima srednjih i visokih škola i u sličnim knjigama, no s dodatkom oznakom izgovora u zagradi pri prvom navođenju. Za ćirilske tekstove u takvim djelima po naravi samoga pisma predlaže se pisanje po izgovoru uz obvezno navođenje izvornog pisanja u zagradi pri prvom navođenju, no u naučnim djelima moguće je na prvom mjestu i izvorno pisanje latinicom uz oznaku čitanja u zagradi. U ostalim djelima

i štampanim tekstovima ostavlja se slobodna upotreba jednog i drugog načina pisanja po izboru samoga pisca. Uz fonetski izgovor treba ipak prvi put u zagradi dodati izvorno pisanje, a uz izvorno pisanje treba u zagradi prvi put navesti i fonetski izgovor. Pridjevi izvedeni od ličnih imena dodavanjem nastavka *-ov* ili *-in* pišu se također izvorno u navedenim djelima, dakle *Shakespeareov*, *Goetheov*, *Molièreov*, a pridjevi izvedeni s nastavkom *-ski* pišu se prema izgovoru, dakle *šekspirski*, *geteovski*, *molijerovski*. Ni muklo *-e* u takvim imenicama ne će se izbacivati zbog težnje da se očuva ime u cjelini. Pridjevi od geografskih imena pisat će se također po izgovoru, na pr. *njujorški*, *minhenski* (od *München*), *getingenski* (od *Göttingen*). Novo je prema Boranićevu Pravopisu i to, da se u slavenskim imenima nepostojano *-e-* u deklinaciji ne gubi, pa prema tome od imenica *Jireček*, *Hašek*, *Čapek*, *Donec*, *Jakóbek*, *Levec* genitiv jednine glasi *Jirečeka*, *Haška*, *Čapeka*, *Doneca*, *Jakóbeka*, *Leveca*, a i pridjev im je *Jirečekov*, *Haškov*, *Čapekov*, *Donecov*, *Jakóbekov*, *Levecov* i sl. No nepostojano *-e-* iz hrvatskoga kajkavskog dijalekta u takvim se imenima i u deklinaciji i u tvorbi pridjeva gubi, pa prema *Uodopivec*, *Sremec*, *Tkalec* genitiv jednine glasi *Uodopivca*, *Sremca*, *Tkalca*, a pridjev *Uodopivčev*, *Sremčev*, *Tkalčev*. Takvo su rješenje kod nas već dulje vremena tražili i naši jezični i književni stručnjaci. I slavensko završno *-ič* u imenima i prezimenima ne će se u našem jeziku mijenjati u *-ić*, na pr. *Iljič*, *Milič*, *Župančić*, *Sjenkjevič* (ako se piše prema izgovoru), za razliku prema hrvatskim i srpskim prezimenima: *Ilić*, *Milić*. Dakako proširena upotreba pisanja prema izgovoru zahtijeva i potanko razrađivanje toga problema, pa će se u Pravopisu dati potanke upute za čitanje stranih imena, kako bi se spriječilo širenje pogrešnog izgovora. A neke pojedinosti raspraviti će se još na ožujskom sastanku u Zagrebu.

Ali dvojno je rješenje zadržano i za *pisanje futura I*. S jedne strane duga tradicija obadva načina pisanja, a s druge strane i to, što je jedan način zasnovan na fonetskom principu (*pisaću*, *plešću*), a drugim se žele u pismu sačuvati sastavni dijelovi toga oblika (*pisat ću*, *plest ću*), da se ne bismo suviše udaljili od osnove (*biću* od glagola *biti*, *rašću*, *rašćeš* od glagola *rasti*), — sve je to dakle zahtijevalo dvojno rješenje na čitavom hrvatskosrpskom jezičnom području prema slobodnom izboru samoga pisca. Dakako, u jednom članku, zadaći, raspravi ili knjizi može se upotrebljavati samo jedan od spomenutih načina, onaj, koji odabere pisac. Ali futuri glagola na *-ći* pišu se samo odvojeno: *doći ću*, *peći ću* i sl. Gdje god su dvostrukosti, Komisija je izričito naglasila, da pravo izbora pripada piscu, a ne nastavniku, redakciji časopisa ili knjige. Redakcija na pr. nema pravo da propiše samo jedan način pisanja stranih riječi i futura.

U izboru između Boranićeve *gramatičke* i Beličeve *logičke interpunkcije* Pravopisna se komisija odlučila za logičku interpunkciju nadopunjenu t. zv.

elementom rastavljanja. Poznato je naime, da se stavljanjem zarez po logičkoj interpunkciji, kojom se odvaja samo ono, što je i u govoru i u misli odvojeno, često događa, da se pojavljuju duge rečenice od tri i četiri retka bez ikakva zarez. To je dakako zamorno za čitaoca, pa da bi se takve teškoće uklonile, uvodi se u logičku interpunkciju nov princip rastavljanja prevelikih rečeničnih cjelina zarezom. Takav bi se zarez stavljaao na onom mjestu duge rečenice, gdje je kakva govorna stanka ili uopće prekretnica takve velike rečenične cjeline. Do takva se zaključka došlo na temelju novije prakse ne samo srpskih, nego i hrvatskih pisaca. O pojednostostima raspravljat će se još na zagrebačkom sastanku u ožujku.

Pitanje *kratica* ili *skraćenica* riješeno je pretežno na dosadašnji način. Promijenjene su samo neke kratice, i to sa težnjom, da budu što kraće i jednostavnije. Kratice *gđa*, *gđica*, *dr* (za *doktor*) pisale bi se bez točke; *kraticama itd.* (*i tako dalje*, dosad: *i t. d.*), *tj.* (*to jest*, dosad: *t. j.*), *npr.* (*na primjer*, dosad: *na pr.*), *tzv.* (*tako zvani*, dosad *t. zv.*), uštedjelo bi se na prostoru i vremenu, doduše ne mnogo, ali ipak nešto. Kratice *itd.*, *tj.* i *tzv.* dosad su već bile u upotrebi po Belićevu Pravopisu.

Pravopisni znaci, t. j. točka, zagrada, crtica, apostrof, zvjezdica, crta i navodnici, upotrebljavat će se najvećim dijelom kao i dosad. Najznačajnija je tu novost, da se iza rednih arapskih brojeva treba da stavlja točka, a iza rimskih rednih brojeva se ne stavlja. Prvo je promjena prema dosadašnjem Belićevu, a drugo prema dosadašnjem Boranićevu Pravopisu. Točku iza arapskih rednih brojeva zahtijeva lakše razumijevanje teksta, a nepotrebnost točke iza rimskih rednih brojeva zasniva se na činjenici, što se rimski brojevi ne upotrebljavaju više za označivanje glavnih brojeva. Na primjer: *Federativna Narodna Republika Jugoslavija osnovana je 29. studenoga 1943.* — *U XV knjizi Starih pisaca nalazimo zanimljive stare tekstove.* — *Desno od nas napadala je 1. četa.* Taj posljednji primjer pokazuje, kako se bez točke ne bi znalo, da li je to *prva* ili *jedna* četa.

I napokon, Pravopisna je komisija *izjednačivanjem pravopisne terminologije* željela pokazati put drugim strukama, na koji se način može doći do zajedničke terminologije. Taj je put odabiranje između dvaju ili više izraza po principu jezične pravilnosti i po duhu našega narodnog jezika. Ako je riječ *zapeta* čisti rusizam, a *zarez* naša riječ, Pravopisna se komisija odlučila za riječ *zarez*. Isto tako, ako je riječ *točka* potpuni rusizam, a riječ *tačka* (prema glagolu *taknuti*) rusizam prilagođen našim glasovnim zakonima, tada se Komisija odlučila za riječ *tačka*. Tako su među ostalim uzeti za zajedničke nazive *veznik*, *tvorba riječi*, *prisvojne zamjenice*, *glasne žice*, *riječi odmila*, a napušteni su terminološki nazivi *svezica*, *građenje riječi*, *posvojne zamjenice*, *glasnice*, *riječi od milja*.

Ako još napomenem, da Pravopisna komisija priprema uz pravopisna pravila i opsežan pravopisni rječnik, koji će bogatstvom nadmašiti sve dosa-

dašnje pravopisne rječnike, tada se bez pretjerivanja može reći, da će Pravopis hrvatskosrpskoga jezika pružiti značajnu pomoć svima našim ljudima od pera. Istina, gdjetko će požaliti, što pojedino pitanje nije riješeno po njegovu shvaćanju ili po dosadašnjoj praksi, ali to je neizbježiva cijena, koju zahtijeva stvaranje jednoga pravopisa od dosadašnjih dvaju pravopisa. No zadovoljne će biti škole, koje su prve podigle glas, da budu oslođene dvaju pravopisa u jednom jeziku, zadovoljna će biti novinska i izdavačka poduzeća, koja su također svaki dan osjećala teškoće s dvostrukim pravopisom, zadovoljni će biti i književnici hrvatski i srpski, koji su na Novosadskom sastanku od 8. do 10. prosinca 1954. u 7. točki svojih zaključaka naglasili, da je »izrada toga pravopisa najhitnija kulturna i društvena potreba«. Neki će možda prigovoriti, što gdje gdje postoje i dvojna rješenja, ali to proizlazi većinom iz prirode jezika, koji se ne da ukalupiti samo u jedan oblik, a samo manjim dijelom iz naše dosadašnje dvostruke pravopisne prakse. Prostranstvo je hrvatskoga ili srpskoga jezika uvjetovalo dvostrukosti, koje se onda odražavaju i u književnom jeziku, jer je on neposredno vezan sa živim narodnim jezikom. A nijedan pravopisac ne smije u pravopis književnoga jezika s bogatom književnošću i kulturom unositi toliko mnogo promjena, da bi se to osjećalo kao teškoća i da bi to pokolebalo njegovu stabilnost. Uostalom slične dvojnosti postoje i u drugim pravopisima. Spomenut ću samo jedan, i to nov primjer: Čehoslovačka akademija znanosti priprema upravo novu redakciju pravopisa za češki jezik i dopušta u njemu neke dvojnosti, na pr. *fysika* i *fyzika*, *krise* i *krize*, *illuse* i *illuze*, *ku podivu* i *kupodivu*, *odvíjet lano z kladky* i *odvíjet lano s kladky* i sl.¹

No treba se osvrnuti na još jedan prigovor, koji nam upućuju neki dopisnici. »Vi sada stvarate neki nov zajednički jezik, koji će likvidirati našu ijekavštinu i uopće dosadašnju jezičnu praksu.« Taj prigovor potječe od neupućenosti: ne stvara se nikakav nov jezik i ne likvidira se ničija jezična praksa. U prvom redu treba razlikovati pojam pravopis od pojma jezik. Pravopis sadržava samo pravila za pisanje, a ne dira uopće u strukturu, sintaksu i jezično blago nekoga jezika. Donošenje novoga zajedničkog pravopisa ne će ništa promijeniti na upotrebi ijekavskoga govora u hrvatskoj književnosti, a to je jasno rečeno i u 4. točki spomenutih novosadskih zaključaka, koja glasi: »Oba izgovora, ekavski i ijekavski, također su u svemu ravnopravna.« Donošenje novoga pravopisa i novoga rječnika ni u čemu ne dira u slobodu upotrebe dobrih i pravilnih riječi hrvatskoga književnoga jezika. Nitko nema pravo pobijati slobodnu upotrebu riječi *kazalište*, *predodžba*, *tisuća*, *sveučilište*, *siječanj*, *veljača*, *vlak* i sl. te ih zamjenjivati riječima *pozorište*, *predstava*, *hiljada*, *univerzitet*, *januar*, *februar*,

¹ Jaromír Bělič: Před vydáním nových Pravidel českého pravopisu, Literární noviny, Praha 1956., br. 49. od 24. XI. 1956., str. 2.

voz i sl. u ime jedinstva jezika, jer su to opravdane leksičke dvojnosti u našem književnom jeziku. Svaki je pisac slobodan u odabiranju riječi i nitko dobronamjeran i ne želi da ga u tom sputava. A što se tvrdi, da je narodni jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan jezik, to nije nikakva novost i nikakva prolazna parola, nego je to naučna istina, koju su spoznali i naučavali naši velikani već u 19. stoljeću. Ljudevit Gaj, Vuk Stefanović Karadžić, Adolfo Veber, Đuro Daničić, Vatroslav Jagić, Stojan Novaković, Tomo Maretić, Ivan Broz, svi su oni sljedbenici te misli, koju je Ljudevit Gaj u svojem »Proglasu« u prosincu 1835. izrazio još šire nego mi danas: »U Ilirii može samo jedan jezik pravi književni biti, njega netražmo u jednom mjestu, ili u jednoj državi, nego u čeloj velikoj Ilirii.« A Ilirija mu je bila čitav Slavenski jug. Misao o jedinstvu jezika hrvatskog ili srpskog usvojili su i lingvisti i književnici 20. stoljeća, od kojih ću spomenuti samo najznačajnije: Dragutin Boranić, Aleksandar Belić, Stjepan Ivšić, Jovan Skerlić, Antun Gustav Matoš, Antun Barac, Ivo Andrić, Miroslav Krleža. No jedinstvo jezika ne znači šablonu i ukalupljivanje, nego bogatstvo i sveobuhvatnost.

U tom smislu treba shvatiti i nacrt novog, zajedničkog pravopisa, o kojem će još reći svoju kritiku ne samo književna i naučna društva i ustanove, nego i pojedinci, i to prije nego bude usvojen i objavljen. Ali pojava njegova bit će važan datum u razvoju književnog jezika Hrvata, Srba i Crnogoraca. Ona proistječe iz pravilnog shvaćanja ideje bratstva i jedinstva naših naroda, te i jača tu ideju. Pojedina rješenja, pa i dvostrukosti, prestaju biti samo hrvatska ili samo srpska, ona postaju i hrvatska i srpska, postaju naša zajednička rješenja, kao što nam je zajednički i život u našoj socijalističkoj Jugoslaviji.

PISANJE TUĐIH IMENA

Josip Hamm

Ima pitanja, o kojima se može dugo i opširno raspravljati, a da se na kraju ne dođe do zaključka, koji bi predstavljao neko makar privremeno, zajedničko rješenje. U nauci to su obično pitanja, kod kojih se oni, koji sudjeluju u raspravljanju, zadržavaju na pojavnim oblicima, koje je kadšto zaista vrlo teško svesti na zajednički nazivnik. A takvih je pitanja i takvih pokušaja svagdje, u svakoj nauci, pa tako i u nauci o jeziku i u pravopisu, koji doduše za sebe još ne predstavlja nauku, ali njegove postavke ipak odražavaju i visinu, koju je dosegla teoretska nauka o jeziku u narodu i u vremenu, za koje je pravopis sastavljen. Da je tako, vidjet će se iz daljega raspravljanja, kojemu sam za predmet uzeo pisanje stranih (tuđih) imena (uglavnom prezimena).